

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI

**SİVİL TOPLUMLA
İ L İ Ş K İ L E R**
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

"Bu proje T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından desteklenmektedir."

Bu makale Anayasa Hukukçuları Derneği tarafından gerçekleştirilen "Cumhuriyet'in 100. Yılında Demokrasi Hafızasının Oluşturulması Projesi" kapsamında kaleme alınmıştır.

Prof. Dr. Ergün YILDIRIM

Darbeler Çağında Medyanın Rolü: Radyodan E-Muhtıraya

Türkiye’de darbe geleneği ve basın ilişkisi aslında bizim 150 yıllık modernleşme serüvenimiz ile at başı giden bir olgu. Bir olgu, bir felsefe ve bir süreçtir aynı zamanda. Darbe dediğimiz şey modern bir hareket öncelikle. Darbe dediğimiz şeyde bir cunta örgütlenmesi var, bunlar ordu yapısı içerisinde örgütleniyorlar ve sivil iradeyi temsil eden parlamenter meclise müdahale ederek sistemi ve toplumu kendi tahayyülleri çerçevesinde dizayn edi-yorlar. Ve bu mantık, bu düşünce tarzı, bu siyasi pratik bizde aslında Abdülaziz’in hal’i ile birlikte başladı. Kuleli Askeri Lisesi’nde bunun hayalleri kurulmaya başlanıyor, Abdülaziz hal ediliyor ve ondan sonra aslında cuntanın aldığı kararlar beklemedikleri bir biçimde de olsa bir iktidar değişimine yol açıyorlar. Yine İttihat ve Terakki’nin iktidara gelme süreci-ne baktığımız zaman aynı cunta hareketleriyle ve orduyla beraber bunu yapılandırması söz konusu. Cumhuriyet döneminden itibaren de bu darbe geleneğimiz maalesef devam ediyor. Adeta bu darbeci gelenekle bütün toplum meselelerimizi adeta çözmek istiyoruz. Onu bir yonteme dönüştürmüş gibiyiz. Büyük bir siyasi değişim mi yapılacak? Ekonomik sorunlar mı çözülecek? Anayasa mı yapılacak? Bir toplum ütopya düzeyinde tamamıyla müreffeh, adil ve güzel bir yere mi getirilecek? Elitlerin, askeri kadroların, basın mensup-arnının aklından geçen şey hemen darbe yapmak. Bu aslında Osmanlı’nın yıkılmasından sonra bütün İslam coğrafyasında karşılaştığımız temel bir siyasal yöntem sorunu. Dolayısıyla biz 100 yıldır bir Darbeler Çağını yaşıyoruz. Hobsbawm 19. yüzyılı “Devrimler Çağı” olarak tanımlıyor. Bizler için ise Osmanlı sonrası dönem bir Darbeler Çağı. Çünkü sadece Anadolu coğrafyasında 60 ihtilali yapılmadı, 17 Mart yapılmadı. Aynı şey Suriye’de, Mısır’da, Libya’da, Cezayir’de, Tunus’ta, Irak’ta yapıldı.

Arap Nasyonal Sosyalizmi ideolojisi ile bölgedeki ordular bir araya gelip cuntalar oluşturup darbelerle toplumları yönetmeye çalıştılar. 15 Temmuz bu açıdan önemli. Peki, bunun basınla ilişkisi nedir? Türkiye’de nasıl darbeler Osmanlı modernleşmesinin son yıllarında ortaya çıkıp cumhuriyet döneminden günümüze kadar geldiyse -15 Temmuz’a kadar- matbuata baktığımız zaman da darbeyle ilişkileri bu süreçte görmek mümkün. Matbuat kültürü modern bir kültürdür zaten. Aydın-lar yetişiyor, gazeteler basılıyor, dergiler çıkıyor, hürriyet deniliyor, ifade özgürlüğü denili-yor, meşrutiyet ilanları yapılıyor. Ancak 1912 yılında Bab-ı Âli baskını ile beraber İttihat ve Terakki’nin kurduğu cuntayla basın susturuluyor ilk defa. Ve basın darbeciler tarafından kontrol edilmeye başlanıyor. Dönemin önemli gazetecilerinden biri olan Hasan Tahsin kat-lediliyor. Bugün bu konferansın olduğu şehirde yapılıyor bunlar. 1928 yılında Türkiye’de bütün basın susturuluyor. İstiklal Mahkemeleri aracılığıyla yargılanıyorlar. El-Azize (be-nim memleketime, bugün Elazığ diyoruz) sürgün ediliyorlar. Basın artık Türkiye’de toplu-mu temsil eden, ifade özgürlüğünü ortaya koyan bir kimlikten çıkıyor tamamıyla. Darbeci düzenlerin emrine amade olan ve onların söylemlerini kamuoyuna taşıyan, onlar için haberleri çarpıtan, toplumu manipüle eden ve yalanlar uyduran bir platforma dönüşüyor. Örneğin, Menderes’e yapılan müdahalenin toplum nezdinde meşruiyeti için öğrencilerin kıyım makinesinden geçirildiği yalanı üretiliyor. Ve bu yalan, gazeteler aracılığıyla bütün Türkiye’ye yayılıyor. Bu çerçevede brifingler veriliyor, andıçlar yapılıyor, her zaman ana medya dediğimiz akım artık darbeci kadroların, darbeci zihniyetin emrinde çalışmaya yöneliyor. Bunu en etkili biçimde yakın dönemde 28 Şubat darbesinde gördük. Özellikle atılan manşetler -ki buradakilerin birçoğunun hafızasında var- televizyonlarda yapılan konuşmalar toplumu darbecilerin yaptığı her şeyi meşrulaştırır nitelikteydi.

Medyada 60 darbesinden bugüne medya ve darbe ilişkisi çok değişti. Her şeyden önce radyo ile bildiri okunulan bir medya olmaktan televizyonlara doğru değişen bir medya var. Aslında darbelerin yapılma tarzıyla medyanın kullanılma tarzı ve medyada kullanılan ilişkiler de değişmeye başlıyor. 1960 darbesi devletin radyosunda okunan bildiri halka açıklanıyor. 12 Eylül darbesi yine devlet televizyonunda gündüz saat 1:00’de paşaların bildiri okuması ile daha net bir biçimde kamuoyuna duyuruluyor. Ondan sonra 2007 yılında e

-muhtıra dediğimiz, internet ve sosyal medya dediğimiz yeni bir medya dünyasına giriyoruz. Dolayısıyla artık darbelerin kullandığı platform sadece gazete değil. Gazete ile birlikte radyo, daha sonra televizyon ve arkasından yeni medya teknolojisi kullanılıyor. Ana medya özellikle Turgut Özal dönemi ile birlikte yeni bir durumla karşılaşılıyor. Her zaman darbelerin emrinde olan ana medya karşısında alternatif bir medya doğuyor. Nasıl ki 90'lardan sonra Türkiye'nin toplumsal değişiminde orta sınıfın yükselmesi varsa, merkezin yükselerek siyasete yönelmesi varsa bununla paralel bir biçimde bir medya grubu ortaya çıkıyor. Buna ister muhafazakâr medya diyelim, isterse orta sınıfla beraber yükselen yeni medya diyelim. Bu medya az olmasına ve çok güçsüz bir biçimde ortaya çıkmasına rağmen 28 Şubat'ta çok onurlu bir mücadele ortaya koymuştur. Mesela benim mensup olduğum Yeni Şafak gazetesi veya o dönemde Kanal 7'deki İskele Sancak programlarında bu darbenin pratiklerine karşı müthiş bir muhalefet ortaya konmuş ve bundan dolayı da Yeni Şafak'ın sahipleri işkencelere maruz kalmışlardır.

Darbeler ve medya ilişkisi özellikle 15 Temmuz'u etkileyen boyutuyla 2013 yılından sonra FETÖ yapısı dediğimiz bir medya imparatorluğu olarak tecessüm ediyor. Bu ana medya akımından farklı bir medya grubu. Onlarca radyo, onlarca televizyon, onlarca gazete ve onlarca internet sitesi ile birlikte sivil hükümete karşı çok radikal, çok çatışmacı, çok ötekileştirici bir muhalefet ortaya konuyor. Mesela dönemin meşru hükümetinin başbakanı ve daha sonra Cumhurbaşkanı olan Recep Tayyip Erdoğan sürekli diktatör olarak kodlanmaya çalışılıyor. Ve yine İslamist olarak suçlanmaya çalışılıyor. İŞİD'le işbirliği yaptığına dair çeşitli imgeler, semboller ve yalan haberler üretiliyor. Yolsuzlukla ilgili medyanın bütün küresel imkânları kullanılarak çok pejoratif, çok yalan dolu söylem ifade ediliyor, ortaya konuluyor. Hakikaten bir yabancı araştırmacının dediği gibi FETÖ yapısı, bir medya imparatorluğu olarak toplum üzerinde ciddi bir etki, baskı ve yönlendirme gücüne sahip oluyor. Bu medya imparatorluğu sivil hükümeti devirmeye yönelik adımlar atıyor. Köşe yazıları, haberler, manşetler, televizyonlarda yapılan programlar tamamıyla darbeyi hazırlamaya yönelik toplumsal bilinçaltını dönüştüren çalışmalarla karşılaşılıyor. 15 Temmuz'a geldiğimizde bu FETÖ medyası, ana akımın bir takım medya gruplarıyla destekleniyor. Ama Türkiye'de Özal dönemi ile başlayan ve daha sonra gelişen çoklu bir medya trendi var ve bu medya trendi hakikaten 15 Temmuz gecesinde demokrasiye sahip çıkma konusunda büyük bir adım atıyor. Bakın çok büyük bir paradoksla karşı karşıyayız. Devletin televizyonu TRT'de darbelerin bildirisini okuyor. Öte yandan özel bir medya grubunun televizyonunda Sayın Cumhurbaşkanı darbe gecesinde açıklamalarda bulunuyor ve milleti direnişe çağırıyor. Dolayısıyla o gece ana medya bu tutumu ile adeta Türkiye'nin 100 yıllık tarihinde taşıdığı vebali atmaya yönelik çok pozitif bir adım atıyor. Televizyonda sayın başbakanın,

sayın cumhurbaşkanının ve yine Sayın Bahçeli'nin yaptığı konuşmalarla beraber Türk milleti sokağa dökülüyor ve darbecilere karşı direnişini ortaya koyuyor. Dolayısıyla artık medyanın darbeye ilişkisi de bu pratik gelişmelerle birlikte değişmeye başlıyor ve yeni bir süreç ortaya çıkıyor.

Şimdi İslam dünyası ve 15 Temmuz konuşuldu ve bununla ilgili birkaç şey söyleyerek sözlerimi tamamlamak istiyorum. Nasıl ki biz Post-Osmanlı ile beraber, Osmanlı'nın çöküşüyle beraber darbe yaptık ve Ortadoğu da bizi ilham alarak o darbeler gerçekleşti ise 15 Temmuz'da da bu yüzyıllık darbe geleneğinin pabucunu dama attık. Buradan çıktık ve yeni bir süreç başladı. Hani kuş diyor ya Şankiti beyefendi. Buradaki Anka kuşudur. Bu Anka kuşu adaleti, milli iradeyi, demokrasiyi yükselten, kanatlandırın ve İslam dünyasını yeniden uyanışa çağırın bir harekettir. Bu açıdan da çok saygın bir yere ve anlama sahiptir. Arap Baharının ilhamı bu topraklarda ortaya çıktı. Bütün Ortadoğu diktatörler ve isyancılar çatışması ile yanıp tutuşuyor. Bundan kurtulmanın örneğini Türkiye ortaya koydu ve onun için Türkiye'yi durdurmak istediler. Bu nedenle Türkiye'ye, Recep Tayyip Erdoğan'a, sivil iradeye müdahale etmek istediler. Darbenin bölgesel anlamı budur. Ama bunu başaramadılar. Milli irade kendisini ortaya koydu. Millete liderlik yapan insanlar cesaretleriyle, şahsiyetleriyle, inançlarıyla milletin önüne düştüler ve dolayısıyla bu topraklarda başlayan darbe geleneği yine bu topraklarda son buldu. Artık diktatörler ve isyancılar çatışmasının sona erdiği bir tarihi örnek olarak Türkiye var, Türkiye Cumhuriyeti var, Anadolu toprakları var. Burada umut var isyan yerine, burada demokrasi var diktatörlük yerine, burada yıkıcılık yerine ihya ve medeniyet var.